

Zagrozenie przestępczością zorganizowaną jako uzasadnienie kryminalizacji dopingu w sporcie

The Threat of Organized Crime as a Justification for the Criminalization of Doping in Sport

The phenomenon of doping in sport meets not only with a strong reaction in the area of disciplinary responsibility but increasingly also through a criminal response. The number of countries that decided to use the instruments of criminal law has been steadily growing, especially in Europe. Admittedly, the solutions adopted in this respect are not uniform, which also results from the nature of the legal good which is the main object of protection. However, most of them provide for the punishment of such behaviours as production, marketing or trafficking of prohibited substances in sport, which is a direct consequence of the recognition that the problem of doping in the sport involves organized crime.

Michał Leciak

*doktor nauk prawnych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu*

ORCID – 0000-0002-2462-5545

e-mail: leciak@umk.pl

Słowa kluczowe:
sport, doping, handel, przestępstwo,
zorganizowana grupa przestępcza

Key words:
sport, doping, trading, crime,
organised crime group

<https://doi.org/10.36128/priw.vi38.327>

1. Wprowadzenie

Nie ma wątpliwości, że doping stanowi proceder obecny w sporcie niemal od początku istnienia tej formy aktywności człowieka. Od dawna też towarzyszyło jej dążenie do profesjonalizacji. Wraz z jego intensyfikacją na współczesny obraz doping w sporcie wpływa również postępująca coraz wyraźniej komercjalizacja sportu. Poddanie rynku sportowego jej regułom uruchomiło bowiem w obszarze sportu zjawiska występujące dotąd w innych płaszczyznach funkcjonowania człowieka, jak choćby korupcję, przemoc czy dyskryminację. W ten sposób w świat sportu zaczęła równocześnie wkraczać przestępczość. Do grona jej głównych aktorów nie należały już jednak wyłącznie jednostki (jak

choćby w odniesieniu do przestępstw związanych z wypadkami w sporcie czy niektórych zachowań korupcyjnych), wszak swoją wyraźną rolę zaczęły zaznaczać zorganizowane grupy przestępcze. Początki ich zainteresowania rynkiem sportowym na ogół utożsamia się z hazardem w sporcie, w tym zakładami bukmacherskimi¹, a także handlem biletami na imprezy sportowe². Z czasem objęło ono również rynek substancji zabronionych w sporcie. Oczywiście można się zastanawiać, głównie z perspektywy oceny karnoprawnej, jaki charakter mają przypadki zorganizowanych programów dopingowych, opracowywanych i sterowanych na różnych szczeblach, począwszy od organów władzy, np. skandal dopingowy w Soczi³. Niemniej jednak zasadniczy współcześnie problem utożsamiać należy z faktem zaangażowania zorganizowanej przestępczości w produkcję, wprowadzanie do obrotu i handel substancjami, które mogą być uznawane za doping w sporcie. Proceder ten przybiera niezmiernie zbliżony kształt do podobnej aktywności zorganizowanych grup w zakresie przestępstw o charakterze narkotykowym bądź ewentualnie farmaceutycznym. Obszary te pozostają zresztą istotnie praktycznie zbliżone, o czym będzie dalej mowa, choćby z tego względu, że częstokroć produkcja narkotyków oraz substancji zabronionych odbywa się w tych samych nielegalnych laboratoriach. O ile jednak potrzeba zdecydowanej ingerencji aparatu państwa, w tym organów ścigania, w zwalczanie zorganizowanej przestępczości narkotykowej nie budzi od lat poważniejszych wątpliwości i znajduje odzwierciedlenie w ich rzeczywistym praktycznym zaangażowaniu, o tyle nie da się wciąż jeszcze powiedzieć tego samego w odniesieniu do przestępstw związanych z dopingiem w sporcie popełnianych przez zorganizowane grupy przestępcze.

Problem ten dostrzega się jednak coraz wyraźniej na świecie, nie tylko w literaturze, czego refleksem zaczynają być również rozwiązania karnoprawne służące zwalczaniu tak nakreślonego zjawiska. Argumenty, które pojawiają się przy okazji dyskusji nad potrzebą ich wprowadzenia, zaczynają przy tym stanowić zasadniczy fundament dla decyzji kryminalizacyjnych, nie tylko zresztą w odniesieniu do tych zachowań związanych z dopingiem w sporcie, które dotyczą produkcji czy dystrybucji wspomnianych substancji.

-
- 1 Aneta Michalska-Warias, „Przestępczość zorganizowana a sport w świetle badań kryminologicznych”, [w:] *Sport a przestępczość zorganizowana*, red. Michał Leciak (Wydawnictwo: C. H. Beck 2018), 14.
 - 2 Michał Leciak, „Ticket scalping w sporcie – współczesne zagrożenia oraz zasadność i perspektywy reakcji karnej” *Archiwum Kryminologii*, nr 1 (2019): 440, 443.
 - 3 Anna Kobierecka, Michał Marcin Kobierecki, „The negative implications of Russia’s doping scandal on the country’s international image” *Eastern Review*, nr 8 (2019): 168 i nast.

2. Podstawowe pojęcia

Analizę nakreślonej wyżej problematyki wypada rozpocząć od charakterystyki odnoszącej się do dwóch zasadniczych pojęć z nią związanych. Pojęcie dopingu zostało wszakże zrelacjonowane do sportu. W odniesieniu do obydwu takich określeń funkcjonują w polskim ustawodawstwie ich definicje legalne.

Gdy idzie o normatywne ujęcie sportu, to pozwala ono na zawarcie w jego ramach szerokiego kompleksu form aktywności człowieka zarówno fizycznych, jak i intelektualnych. Zgodnie wszakże z art. 2 pkt 1 i 1a ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie⁴, „Sportem są wszelkie formy aktywności fizycznej, które przez uczestnictwo doraźne lub zorganizowane wpływają na wypracowanie lub poprawienie kondycji fizycznej i psychicznej, rozwój stosunków społecznych lub osiągnięcie wyników sportowych na wszelkich poziomach” (art. 2 ust. 1). Dodatkowo, „Za sport uważa się również współzawodnictwo oparte na aktywności intelektualnej, którego celem jest osiągnięcie wyniku sportowego” (art. 2 ust. 1a).

Odtworzenie natomiast rozumienia pojęcia dopingu wymaga w pierwszym rzędzie sięgnięcia do unormowań prawa międzynarodowego. Jego definicję daje wprawdzie Konwencja Antydopingowa Rady Europy⁵, zgodnie z którą chodzi o „podawanie sportowcom lub używanie przez nich farmakologicznych klas środków dopingujących oraz stosowanie metod dopingowych” (art. 2 ust. 1 lit. a)⁶. Niemniej jednak kluczowe w tym zakresie znaczenie przypisać należy definicji dopingu na gruncie Światowego Kodeksu Antydopingowego, przyjętego w 2003 r. (dalej: WADC). Od dnia 1 stycznia 2021 roku obowiązuje jego znowelizowana wersja⁷. W myśl art. 1 WADC za doping uznano pojawienie się co najmniej jednego z zachowań określonych

4 Dz. U. Nr 127, poz. 857 ze zm.

5 Konwencja Antydopingowa Rady Europy, sporządzona w Strasburgu w dniu 16 listopada 1989 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 15, poz. 149 ze zm.).

6 Dopełnienie takiej definicji ma miejsce w drodze wyjaśnienia w art. 2 ust. 1 lit. b pojęć „farmakologicznych klas środków dopingujących” oraz „metod dopingowych”, mające miejsce poprzez odwołanie do ich list tworzonych przez międzynarodowe organizacje sportowe, a następnie zatwierdzane przez Grupę Monitorującą wskazanej Konwencji – Rafał Piechota w *Prawo sportowe*, red. Michał Leciak (Warszawa: C. H. Beck, 2018), 347.

7 Światowy Kodeks Antydopingowy (WADC), przyjęty przez Światową Agencję Antydopingową (WADA) w dniach 3-5 marca 2003 r. w Kopenhadze (wersja obowiązująca od dnia 1 stycznia 2021 r.); zob. szerzej na ten temat: Ulrich Haas, „Revising the World Anti-Doping Code”, [w:] *Doping in sport and the law*, red. U. Haas, Deborah Heale (Oxford: Hart Publishing, 2016), 19 i nast.

w art. 2.1-2.11 WADC⁸. Takiej ujęcie omawianego pojęcia zostało uzupełniono o element pragmatyczny, związany z funkcjonowaniem tzw. Listy substancji i metod zabronionych, która stanowi jeden ze standardów międzynarodowych w ramach Światowego Programu Zwalczenia Dopingu w Sporcie⁹. Znaczenie takiego rozumienia dopingu w sporcie jest przy tym o tyle istotne, że znalazło następnie swoje odbicie w obszarze innych regulacji prawa międzynarodowego oraz prawa krajowego. Mowa przede wszystkim o przepisach

-
- 8 Jest ona corocznie nowelizowana w następstwie konsultacji przeprowadzonych przez Światową Agencję Antydopingową (WADA) – Rafał Piechota, „Reguły antydopingowe w prawie międzynarodowym” *Studia Iuridica Toruniensia*, nr 6 (2010): 158. Aktualnie wśród naruszeń regulaminu antydopingowego wskazano takie zachowania jak: obecność substancji zabronionej lub jej metabolitów lub markerów w próbce fizjologicznej zawodnika (art. 2.1); użycie lub próba użycia przez zawodnika substancji zabronionej lub metody zabronionej (art. 2.2); unikanie lub odmowa oddania próbki lub też niestawienie się w celu oddania próbki (art. 2.3); naruszenie wymagań dotyczących wskazania miejsca pobytu (art. 2.4); manipulowanie lub próba manipulowania przez zawodnika lub inną osobę jakąkolwiek częścią kontroli antydopingowej (art. 2.5); posiadanie substancji zabronionej lub użycie metody zabronionej przez zawodnika lub personel pomocniczy zawodnika (art. 2.6); obrót lub próba obrotu jakąkolwiek substancją zabronioną lub metodą zabronioną przez zawodnika lub inną osobę (art. 2.7); podanie lub próba podania przez zawodnika lub inną osobę dowolnemu zawodnikowi podczas zawodów jakiegokolwiek substancji zabronionej lub metody zabronionej, lub też podanie lub próba podania dowolnemu zawodnikowi poza zawodami jakiegokolwiek substancji lub metody, która jest zabroniona poza zawodami (art. 2.8); współudział lub próba współudziału zawodnika lub innej osoby (art. 2.9); zabroniony związek zawodnika lub innej osoby (art. 2.10); działania zawodnika lub innej osoby, mające na celu zniechęcenie do powiadomienia władz lub wzięcie odwetu za powiadomienie władz (art. 2.11).
- 9 Obowiązująca od dnia 1 stycznia 2021 r. Lista obejmuje substancje i metody zabronione w każdym czasie (w tym: S0 – substancje niezatwierdzone; S1 – środki anaboliczne; S2 – hormony peptydowe, czynniki wzrostu, substancje pokrewne i mimetyki; S3-Beta-2 – agoniści; S4 – modulatory hormonów i metabolizmu; S5 – diuretyki i środki maskujące; M1-M2-M3 – środki maskujące), substancje i metody zabronione podczas zawodów (w tym: S6 – stymulanty; S7 – narkotyki; S8 – kanabinoidy; S9 – glikokortykoidy) oraz substancje zabronione w niektórych sportach (P1- beta-blokery).

Międzynarodowej konwencji o zwalczaniu dopingu w sporcie¹⁰, gdzie w art. 2 ust. 3 i 9 określono doping w sporcie jako jedno z wyliczonych naruszeń przepisów antydopingowych. Podobnie stało się na gruncie polskiego ustawodawstwa, albowiem posłużono się wskazaną definicją z WADC najpierw na gruncie art. 43 ust. 1-6 ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie¹¹, a następnie w ramach przepisów art. 3 ust. 1 pkt 1-11 ustawy z dnia 21 kwietnia 2017 r. o zwalczaniu dopingu w sporcie¹².

3. Charakterystyka zjawiska

W 2014 roku Dyrektor Światowej Agencji Antydopingowej David Howman zwrócił uwagę, że co najmniej 25% światowego sportu jest kontrolowane przez zorganizowane grupy przestępcze¹³. Być może szacunki te były ostrożne, tym bardziej że skala tego zjawiska nabiera coraz większego rozpędu. Problem ten został już jednak odnotowany znacznie wcześniej, także w odniesieniu do dopingu w sporcie. Na gruncie tzw. Białej Księgi na temat Sportu¹⁴ Komisja Europejska zaleca traktowanie we „wszystkich krajach UE handlu niedozwolonymi środkami dopingującymi w ten sam sposób, co handlu niedozwolonymi narkotykami”. W 2015 roku sama Światowa Agencja Antydopingowa (WADA) przyznała natomiast, że wprawdzie postuluje wstrzeźliwość w sięganiu po prawo karne wtedy, gdy chodzi o karanie sportowców za doping, z drugiej natomiast strony wyraźnie akcentuje potrzebę zaaplikowania jego instrumentów właśnie w zakresie zachowań związanych z nielegalnym handlem substancjami zabronionymi, czego uzasadnienie może stanowić zaangażowanie zorganizowanej przestępczości¹⁵.

Fakt, że ulega ono systematycznemu rozszerzaniu nie powinien budzić obecnie żadnych wątpliwości. Dotyczy to zresztą również wzrostu liczby przypadków używania substancji zabronionych w sporcie¹⁶. Rynek produkcji

10 Sporządzonej w Paryżu w dniu 19 października 2005 r. Polska jest związana jej postanowieniami od dnia 1 marca 2007 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 142, poz. 999 ze zm.).

11 Dz. U. Nr 127, poz. 857 ze zm.

12 Dz. U. z 2017 r., poz. 1051 ze zm.

13 <https://www.reuters.com/article/sport-corruption-idINKCN0HW10020141007>. [dostęp: 1.08.2021].

14 Biała Księga na temat Sportu z dnia 11 lipca 2007 r., KOM (2007) 391 wersja ostateczna.

15 Zob. <https://www.wada-ama.org/en/media/news/2015-10/wada-statement-on-the-criminalization-of-doping-in-sport>. [dostęp: 1.08.2021].

16 Letizia Paoli, Alessandro Donati, *The Sports Doping Market. Understanding Supply and Demand, and the Challenges of Their Control* (New York: Springer, 2014), 107 i nast.; Organised crime and drugs in

i dystrybucji substancji zabronionych jako doping w sporcie określa się przy tym mianem *high profits-low risk*¹⁷, co stanowić może wystarczające uzasadnienie na poparcie powyższego stwierdzenia. Ryzyko wykrycia określa się bowiem jako stosunkowo niewielkie, nie zapominając zarazem o czasami niewysokim zagrożeniu karnym powiązanim z typami przestępstw związanych z dopingiem w sporcie, na ogół bądź to jako regulacji o charakterze *lex specialis*, bądź też jako te, które opisują przestępstwa farmaceutyczne. Zróżnicowana natura tego rodzaju substancji sprawia jednocześnie, że popyt na nie dostrzega się nie tylko w świecie sportu profesjonalnego, lecz przede wszystkim w sporcie amatorskim oraz wszelkich pokrewnych formach rekreacji (np. fitness)¹⁸. Ważne jest przy tym, że koszty wytworzenia takich środków pozostają niskie¹⁹. Co więcej, sam proces produkcji jest zarazem istotnie zbliżony do tego proceduru w odniesieniu do narkotyków. Daje to zatem szansę na wykorzystanie wiedzy oraz środków właściwych w tym zakresie²⁰.

Zjawisko udziału zorganizowanej przestępczości w obrębie wspomnianych przestępstw dopingowych ma przy tym wyraźnie transgraniczny charakter, związany z funkcjonowaniem międzynarodowych struktur podziemnych laboratoriów oraz sieci kurierskich, służących produkcji oraz dystrybucji substancji zabronionych. W ten sposób na rynek europejski trafiają

sport. New Generation Performance and Image Enhancing Drugs and Organised Criminal Involvement in their use in Professional Sport, Canberra 2013. https://www.ssa.org.au/wp-content/uploads/2020/09/2013-02_acc-organised-crime-and-drugs-in-sport.pdf. [dostęp: 1.08.2021].

- 17 Por. <https://www.interpol.int/Crimes/Corruption/Anti-doping>. [dostęp: 1.08.2021].
- 18 Jason Lowther, „Effectiveness, proportionality and deterrence. Does criminalizing doping deliver ?”, [w:] *Routledge Handbook of Drugs and Sport*, red. Verner Moller, Ivan Waddington, John Hoberman (Abingdon: Routledge, 2015), 342.
- 19 Rafał Piechota, „Zwalczanie nielegalnego handlu substancjami dopingującymi w prawie międzynarodowym i polityce organizacji międzynarodowych”, [w:] *Sport a przestępczość zorganizowana*, red. Michał Leciak (Warszawa: C. H. Beck, 2018), 62; Jens Bojsen-Moller, Ask Vest Christiansen, „Use of performance- and image-enhancing substances among recreational athletes: A quantitative analysis of inquiries submitted to the Danish anti-doping authorities” *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, nr 9 (2009): 861-867.
- 20 Piechota, „Zwalczanie nielegalnego handlu substancjami dopingującymi w prawie międzynarodowym i polityce organizacji międzynarodowych”, 62.

nawet środki wyprodukowane w Azji²¹. Bardzo często w nielegalnych laboratoriach produkowane są jednocześnie narkotyki oraz substancje zabronione w sporcie. Wskazuje się dodatkowo na zauważalne powiązania pomiędzy zorganizowanymi grupami przestępczymi a podmiotami funkcjonującymi w świecie sportu, w działaczami sportowymi, trenerami, lekarzami sportowymi oraz samymi zawodnikami²². Prócz tego typu podmiotów punktami dystrybucji pozostają też gabinety lekarskie, apteki, punkty sprzedaży internetowej, a także siłownie i kluby fitness²³.

Tak nakreślone tło omawianego zjawiska sprawia, że w dyskusji toczącej się najszerzej w płaszczyźnie europejskiej co do zasadności uruchomienia instrumentów prawa karnego w odniesieniu do zjawiska dopingu w sporcie, wśród wielu podnoszonych przesłanek kryminalizacyjnych, jak potrzeba ochrony życia i zdrowia jednostki, zdrowia publicznego, wolności człowieka, porządku publicznego czy zasad uczciwego współzawodnictwa sportowego, coraz mocniej akcentuje się znaczenie tej związanej właśnie z zagrożeniem ze strony zorganizowanych grup przestępczych²⁴. Konsekwencją tego jest wrastająca świadomość ustawodawców europejskich co do potrzeby

- 21 Paoli, o Donati, *The Sports Doping Market. Understanding Supply and Demand, and the Challenges of Their Control*, 102; Michalska-Warias, „Przestępczość zorganizowana a sport w świetle badań kryminologicznych”, 17-19.
- 22 David Hughes, „Organised crime and drugs in sport: did they teach us about that in medical school?” *British Journal of Sports Medicine*, nr 11 (2013): 661.
- 23 Paoli, Donati, *The Sports Doping Market. Understanding Supply and Demand, and the Challenges of Their Control*, 85 i nast.; Hughes, „Organised crime and drugs in sport: did they teach us about that in medical school?”, 661; Lowther, „Effectiveness, proportionality and deterrence. Does criminalizing doping deliver?”, 342; Pharmaceutical Crime and Organized Criminal Groups. An analysis of the involvement of organized criminal groups in pharmaceutical crime since 2008- Report, Interpol 17.2.2014, 4 i nast.
- 24 Gary Armstrong, Luke Hodges-Ramon, *Sport and crime* (Oxford: Oxford Handbooks, 2015), 12; Lowther, „Effectiveness, proportionality and deterrence. Does criminalizing doping deliver?”, 342-343; Jack Anderson, „Doping, sport and the law: time for repeal of prohibition?” *The International Journal of Law in Context*, nr 9 (2013): 135; Jon Heshka, „The criminality of doping in sport” *International Sports Law Review*, nr 1-2 (2009): 124; Julian Savulescu, „Healthy doping: why we should legalise performance-enhancing drugs in sport”, [w:] *Routledge Handbook of Drugs and Sport*, red. Verner Moller, Ivan Waddington, John Hoberman (Abingdon: Routledge, 2015) 350 i nast.

wprowadzenia konkretnych rozwiązań karnoprawnych, a jednocześnie zaangażowania organów ścigania w tym obszarze. Nie ma przecież wątpliwości, że o ile przypadki indywidualnego obrotu substancjami zabronionymi nie stanowią szczególnej wyzwania dla organizacji antidopingowych oraz federacji sportowych, tak zwalczanie takiego procederu wtedy, gdy jest on realizowany przez zorganizowane grupy przestępcze, wymaga uruchomienia innego już trybu środków zaradczych²⁵.

4. Reakcja karna

4.1. Perspektywa prawnoporównawcza

Wspomniano już wcześniej, że reakcja prawna na zjawisko dopingu w sporcie została podjęta w większości państw europejskich. Dotyczy to również wdrożenia mechanizmów odpowiedzialności karnej. Warto jednak zastanowić się, w jakim zakresie problem zaangażowania przestępczości zorganizowanej w obszarze rynku- przede wszystkim- produkcji oraz obrotu substancjami zabronionymi w sporcie, znalazł swoje odzwierciedlenie na gruncie krajowych rozwiązań karnoprawnych. Aby odpowiedzieć na pytania związane z tak nakreślonym zagadnieniem, wypada po pierwsze zwrócić uwagę na te konstrukcje, w których obrębie objęto penalizacją wspomniane zachowania dotyczące substancji zabronionych. Po drugie natomiast warto jednocześnie ustalić, czy sam fakt popełnienia przestępstwa związanego z nimi w ramach zorganizowanej grupy przestępczej został ujęty w obrębie znamion przestępstw.

Odnosząc się do pierwszej z zasygnalizowanych płaszczyzn należy od razu wyraźnie podkreślić, że obecnie w większości tych krajowych ustawodawstw karnych, w obrębie których funkcjonują typy przestępstw związanych z dopingiem w sporcie, pojawiają się jednocześnie wśród nich te polegające na produkcji, wprowadzaniu do obrotu czy jego prowadzeniu. Nie da się wprawdzie powiedzieć tego samego o używaniu znamienia udziału w zorganizowanej grupie przestępczej, niemniej jednak występuje ono niejednokrotnie w obrębie niektórych z nich. Na potwierdzenie tego warto posłużyć się przykładami.

W Austrii uznano za przestępstwo między innymi udostępnianie oraz dystrybucję substancji zabronionych, za co grozi sprawcy kara do 6 miesięcy pozbawienia wolności lub kara grzywny (§ 22-28 ustawy antidopingowej z dnia 22 grudnia 2020 r.²⁶). Znamię kwalifikujące stanowi natomiast uczynienie sobie z takich przestępstw stałego źródła dochodu (§ 28

25 Lauri Tarasti, „Interplay between doping sanctions imposed by a criminal court and by a sport organisation” *The International Sports Law Journal*, nr 3-4 (2007): 50.

26 Bundesgesetz zur Verhinderung von Doping im Sport (BGBl. I Nr 152/2020).

ust. 1-5). W chorwackim kodeksie karnym ²⁷, w rozdziale „Nieuprawnione posiadanie, wytwarzanie i handel środkami odurzającymi oraz substancjami zabronionymi w sporcie”, wśród szerokiego kompleksu przestępstw dopingowych przewidziano między innymi te związane z produkowaniem, przetwarzaniem, importem lub eksportem bez zezwolenia substancji zabronionych, z czym wiąże się zagrożenie karą pozbawienia wolności do 10 lat (art. 190 ust. 2-3). Fiński ustawodawca w rozdziale 44 kodeksu karnego ²⁸ wskazuje między innymi na karalność ich importu lub usiłowania importu, sprzedaży, przekazywania lub udostępniania w inny sposób innej osobie, a także ich posiadania celem dystrybucji. Tego typu czyny zagrożone są karą grzywny lub karą pozbawienia wolności do lat 2 (art. 6). Zagrożenie takie wzrasta do 4 lat, jeżeli sprawca działa w ramach zorganizowanej grupy przestępczej (art. 7). We Francji kara grzywny w wysokości do 75.000 Euro oraz kara pozbawienia wolności do lat 5 grozi sprawcy wytwarzania, importu, eksportu oraz transportu substancji zabronionej lub metody zabronionej, pomimo braku uzasadnienia terapeutycznego. Może ona jednak sięgnąć nawet 150.000 Euro oraz kary 7 lat pozbawienia wolności wówczas, gdy któryś z takich czynów miał miejsce w ramach zorganizowanej grupy przestępczej (art. L232-26 francuskiego Kodeksu sportowego²⁹). Na Litwie zaś kara pozbawienia wolności do lat 6 grozi sprawcy sprowadzającemu substancje zabronione (art. 199 ust. 2 Kodeksu karnego Litwy z dnia 26 września 2000 r.³⁰). W obrębie regulacji art. 276¹-267³ spenalizowano natomiast bezprawne produkowanie, przetwarzanie, nabywanie, przechowywanie, przewożenie oraz przekazywanie substancji zabronionych w celu ich sprzedaży lub dystrybucji, a także samą produkcję oraz dystrybucję, z czym wiąże się zagrożenie karą grzywny lub pozbawienia wolności do 4 lat. Podobnie w niemieckiej ustawie antydopingowej z dnia 10 grudnia 2015 r.³¹ kara grzywny lub kara pozbawienia wolności do lat 3 odnosi się do czynów polegających na produkowaniu, handlu, sprzedaży, wprowadzaniu do obrotu oraz sprowadzaniu na terytorium Niemiec lub wywożeniu z tego terytorium substancji zabronionej. Jeżeli jednak dotyczy to członka zorganizowanej grupy przestępczej, która ma na celu popełnianie przestępstw, zagrożenie karą pozbawienia wolności wzrasta do 10 lat (art. 4 ust. 1-4).

27 Kodeks karny Chorwacji z dnia 26 października 2011 r. (Dz. U. 71-05-03/1-11-2).

28 Kodeks karny Finlandii z dnia 19 grudnia 1889 r. (Nr 39, ze zm.).

29 Jego uchwalenie wynika z art. 84 ustawy nr 2004-1343 z dnia 9 grudnia 2004 r. o uproszczeniu prawa.

30 Nr VIII-1968.

31 Anti-Doping-Gesetz (BGBl. I S. 2210).

Także ustawodawca rosyjski uznał omawiane zachowania za przestępstwa. W ramach art. 230¹ oraz art. 230 rosyjskiego Kodeksu karnego³² podwyższone zagrożenie karne w odniesieniu do wybranych kategorii przestępstw dopingowych wiąże się właśnie z działaniem sprawcy w zorganizowanej grupie przestępczej bądź z użyciem szantażu lub przemocy albo groźby ich użycia. Z kolei w ramach art. 186-187 Kodeksu karnego Słowenii z dnia 4 czerwca 2008 r.³³ karę pozbawienia wolności od roku do 10 lat przewidziano dla sprawcy, który produkuje, przetwarza, sprzedaje, oferuje do sprzedaży substancje zabronione albo nabywa, przechowuje lub dokonuje ich przemieszczenia w celu dalszej dystrybucji. Zagrożenie takie może wzrosnąć do 5 lat pozbawienia wolności wtedy, gdy sprawca działa w ramach zorganizowanej grupy mającej na celu popełnianie tego typu przestępstw albo gdy organizuje sieć dystrybucji substancji zabronionych. Inny przykład dotyczy Szwajcarii, gdzie w obrębie regulacji art. 22 ust. 1-4 ustawy z dnia 17 czerwca 2011 r. o promocji sportu³⁴ za przestępstwa uznano między innymi produkowanie, nabywanie, import oraz eksport, przewożenie, rozprowadzanie, sprzedaż, oraz wprowadzanie do obrotu substancji zabronionych, z czym wiąże się zagrożenie karą do 3 lat pozbawienia wolności lub karą grzywny. Wzrasta ono jednak do 5 lat pozbawienia wolności, jeżeli sprawca działa w ramach zorganizowanej grupy przestępczej mającej na celu popełnienie wskazanych przestępstw. W Szwecji na gruncie ustawy antydopingowej z dnia 19 grudnia 1991 r.³⁵ zabronionymi pod groźbą kary pozbawienia wolności do lat 2 pozostają przede wszystkim takie czyny jak sprowadzanie do kraju, produkowanie oraz udzielanie substancji zabronionych. Zagrożenie karne wynosi nawet 6 lat wówczas, gdy sprawca prowadził tego typu działalność na szerszą skalę (§ 2-3a). W węgierskim Kodeksie karnym³⁶ za przestępstwa uznano między innymi produkcję, oferowanie, dostarczanie oraz wprowadzanie do obrotu wspomnianych substancji. Czyny takie pozostają zagrożone karą pozbawienia wolności do 3 lat. W razie ich popełnienia wspólnie z innymi osobami albo w celach komercyjnych zagrożenie karne wynosi od roku do 5 lat pozbawienia wolności. Szeroka penalizacja zachowań związanych z dopingiem w sporcie we włoskim ustawodawstwie także uwzględniła karalność sprowadzania oraz nielegalnej dystrybucji substancji zabronionych. Ma to miejsce w obrębie regulacji art. 586 bis Kodeksu karnego z dnia 19 października

32 Ustawa z dnia 13 czerwca 1996 r. (Nr 63-FZ).

33 Kazenski zakonnik (Uradni list RS, št. 55/08).

34 Bundesgesetz über die Förderung von Sport und Bewegung (SR 415).

35 Lag (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel.

36 Kodeks karny Węgier z dnia 13 lipca 2012 r.

1930 r.³⁷, a za czyny tego typu grozi maksymalnie 6 lat pozbawienia wolności oraz kara grzywny.

4.2. Perspektywa polska

Przenosząc perspektywę badawczą na grunt polski można już w wstępie podkreślić, że ustawodawca zdecydował się na dostosowanie krajowych rozwiązań do wyliczonych przykładowo standardów europejskich w zakresie takiej reakcji karnej na zjawisko doping, która uwzględni możliwość zaangażowania w ten proceder zorganizowanych grup przestępczych.

Odpowiedź karnopravna koncentruje się wokół przepisów art. 48 ust. 1-2 i art. 49 ust. 1-3 ustawy o zwalczaniu doping w sporcie. W jej obrębie objęto penalizacją takie zachowania jak: podawanie małoletniemu zawodnikowi substancji zabronionej określonej w grupie S1, S2 lub S4 załącznika nr 1 do Konwencji Antydopingowej UNESCO (art. 48 ust 1); podawanie wyżej wymienionych substancji zawodnikowi bez jego wiedzy (art. 48 ust. 2); udostępnianie osobom trzecim, odpłatnie lub nieodpłatnie, wyżej wymienionych substancji lub przechowywanie jej w celu udostępnienia osobom trzecim, odpłatnie lub nieodpłatnie, bez pozwolenia na dopuszczenie do obrotu wydanego na podstawie art. 3 ust. 1 lub ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. – Prawo farmaceutyczne³⁸ (art. 49 ust. 1); prowadzenie obrotu wyżej wymienioną substancją bez zezwolenia, o którym mowa w art. 70 ust. 4, art. 74 ust. 1 lub art. 99 ust. 1 ustawy – Prawo farmaceutyczne (art. 49 ust. 2); przywożenie lub sprowadzanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wyżej wymienionej substancji w sposób niezgodny z art. 68 ustawy – Prawo farmaceutyczne (art. 49 ust. 3).

Najistotniejsze znaczenie mają więc w odniesieniu do omawianej problematyki przestępstwa stypizowane w art. 49 ust. 1-3 ustawy. W ich obrębie bowiem zauważalny jest w szczególności udział zorganizowanych grup przestępczych. Zwraca uwagę, że nie przewidziano natomiast typów przestępstw, do których znamion należałby element udziału w zorganizowanej grupie przestępczej, a w konsekwencji zwiększenie zagrożenia karnego. Oczywiście nie oznacza to jednak, że sprawcy działający w tego typu okolicznościach nie poniosą dodatkowej odpowiedzialności karnej. Podobnie jak w innych ustawodawstwach karnych zachowanie takie może odrębnie wyczerpywać znamiona przestępstw związanych z takim udziałem. W Polsce dotyczy to konstrukcji art. 258 § 1-4 KK.

Dodatkowo nie jest jednocześnie wykluczoną odpowiedzialność karna oparta o regulacje przepisów karnych ustaw szczególnych. Wskazać w tym zakresie można przede wszystkim na art. 124 i nast. ustawy z dnia 6 września

37 Regio Decreto n. 1398, Approvazione del testo definitivo del Codice Penale.

38 Dz. U. Nr 126, poz. 1381 ze zm.

2001 r. Prawo farmaceutyczne oraz art. 97-100 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia³⁹.

5. Problemy ścigania karnego

Odniesienie się do warstwy praktycznej, w tym poprzez zaprezentowanie problemów dotyczących ścigania sprawców przestępstw związanych z dopingiem w sporcie popełnianych w ramach zorganizowanych grup przestępczych, wydaje się niezwykle istotne. Dostrzeżenie ich skali poprzez organy ścigania stanowi wszakże współcześnie oczywisty dowód szczególnego charakteru zagrożenia ze strony tego typu przestępczości.

W płaszczyźnie krajowej (nie tylko polskiej) na ogół zasadniczym problemem dla zapewnienia skutecznego ścigania staje się brak wyspecjalizowanych służb. Zwalczenie przestępczości tego typu jest bowiem marginalizowane. W Polsce dla przykładu decyduje o tym utożsamianie przestępstw dopingowych z art. 49 ust. 1-3 ustawy antydopingowej z zachowaniami o charakterze farmaceutycznym. Podkreślić natomiast trzeba, że opisywane wyżej przestępstwa związane z działalnością zorganizowanych grup przestępczych w odniesieniu do substancji zabronionych w sporcie wykazują znaczne podobieństwo względem przestępstw narkotykowych. Dlatego też w niektórych państwach, np. we Włoszech, ściganiem sprawców części tej kategorii przestępstw związanych z dopingiem w sporcie zajmują się również służby właściwe w obszarze przestępstw o charakterze narkotykowym⁴⁰. Wydaje się, że na tego typu zależność i płynące z niej konsekwencje należałoby zwrócić uwagę również na gruncie art. 49 ust. 1-3 ustawy antydopingowej. Tym bardziej że jak dotąd w niewielu państwach na świecie zdecydowano się na powołanie organów wyposażonych w odpowiednią wiedzę i kompetencje w tym zakresie. Do zupełnie wyjątkowych można więc zaliczyć rozwiązania przepisu L. 232-11 francuskiego *Code du Sport*, który przyznaje pewne uprawnienia w zakresie ścigania funkcjonariuszom narodowej agencji antydopingowej.

Dla zapewnienia skutecznego ścigania kluczowym pozostaje przy tym zagwarantowanie odpowiedniej współpracy pomiędzy aparatem ścigania a podmiotami funkcjonującymi w świecie sportu. Dotyczy to w szczególności narodowych agencji antydopingowych, jak np. Polska Agencja Antydopingowa (POLADA). Należą one bowiem często do tych, które dokonują stwierdzenia podejrzenia popełnienia przestępstwa dopingowego, stąd szczególne znaczenie ma komunikowanie tego faktu odpowiednim służbom i współpraca z nimi. Na gruncie polskim jest ona widoczna w obrębie regulacji art. 44 ustawy antydopingowej. W myśl tego przepisu organy takie jak

39 Dz. U. Nr 171, poz. 225 ze zm.

40 Letizia Paoli, Alessandro Donati, *The supply of doping products and the potential of criminal law enforcement in anti-doping: an examination of Italy's experience* (Leuven: 2013), 3 i nast.

Policja, Służba Celno-Skarbowa, Straż Graniczna, Żandarmeria Wojskowa oraz prokurator mają obowiązek przekazywać POLADA, z urzędu lub na jej wniosek, wszelkie informacje, którymi dysponują, jeżeli są one niezbędne do ustalenia odpowiedzialności dyscyplinarnej za doping w sporcie, o ile nie zachodzi potrzeba zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub ochrony ważnego interesu państwa. Podobnego rodzaju rozwiązania można odnaleźć w obcych ustawodawstwach, np. w Niemczech czy Szwajcarii.

Prymaryny zdecydowanie charakter dla walki z omawianą formą przestępczości, zważywszy przy tym na często jej transgraniczny charakter, ma wreszcie zapewnienie współpracy na polu międzynarodowym. W praktyce jest ona realizowana na różnych polach. W katalogu podmiotów w niej uczestniczących wskazać można zarówno krajowe organy ścigania, Interpol, Europol czy Światową Organizację Celną (WCO), jak i WADA oraz krajowe i międzynarodowe federacje sportowe.

Niewątpliwie kluczową rolę w zakresie wdrażania i realizowania tego typu współpracy odgrywa podmiot prywatny, którym jest WADA. Następstwem tego są porozumienia, których Agencja ta jest stroną. Szczególnie ważną wydaje się kooperacja z Interpolem. Istotnym czynnikiem zwiększającym jej efektywność jest oddelegowanie przez rząd francuski oficera łącznikowego Interpolu do siedziby WADA⁴¹. Istotne znaczenie należy też przypisać współpracy WADA z Europolem w ramach realizacji zawartych w tym zakresie porozumień⁴². Agencja stała się jednocześnie stroną porozumienia ze Światową Organizacją Celną (WCO), podpisanego w Brukseli w dniu 24 czerwca 2011 roku⁴³. Obejmuje ono współpracę przede wszystkim w zakresie gromadzenia, przechowywania i wymiany informacji co do przestępstw związanych przede wszystkim z przemytem substancji zabronionych.

Sięgnięcie do warstwy praktycznej tego typu współpracy pozwala wskazać na liczne przypadki kooperacji różnych podmiotów powołanych do walki z dopingiem w sporcie na płaszczyźnie krajowej lub międzynarodowej. Jak przykład służyć może operacja *Viribus*, przeprowadzona w 2018 roku równocześnie w 23 krajach Unii Europejskiej, a także w Kolumbii i Stanach Zjednoczonych. W jej zorganizowanie i przebieg zaangażowano takiej podmioty jak Europol, Interpol, Wspólne Centrum Badawcze Komisji

41 Piechota, „Zwalczanie nielegalnego handlu substancjami dopingującymi w prawie międzynarodowym i polityce organizacji międzynarodowych”, 70.

42 Memorandum of Understanding to reinforce the cooperation in the fight against the illegal production and distribution of doping substances and their use for the manipulation of sports competitions (18 luty 2021 r.).

43 Memorandum of Understanding between The World Customs Organization (WCO) and The World Anti-doping Agency (WADA).

Europejskiej (GFS), Europejski Urząd ds. Zwalczenia Nadużyć Finansowych (OLAF), WADA, narodowe agencje antydopingowe oraz służby i organy ścigania wybranych państw europejskich, np. Włoch, Grecji oraz Polski. Efektem tych działań stało się wykrycie 9 nielegalnych laboratoriów produkujących substancje zabronione, zajęcie ok. 3,8 mln porcji substancji zabronionych oraz rozbięcie 17 zorganizowanych grup przestępczych⁴⁴.

6. Wnioski

Przedstawione wywody winny uzmysławiać, że problem narastającego zaangażowania zorganizowanej przestępczości w proceder produkcji oraz handlu substancjami zabronionymi w sporcie wymaga zdecydowanej reakcji. Jego podobieństwo względem przestępczości narkotykowej, a co za tym idzie potrzeba ochrony zdrowia społeczeństwa, stanowią wystarczające uzasadnienie – z jednej strony dla wdrożenia mechanizmów reakcji karnej na kształt tych przyjętych w odniesieniu do przestępstw narkotykowych, z drugiej zaś dla uruchomienia form ścigania charakterystycznych dla takich czynów. Znaczenie tego zjawiska i zagrożenia, jakie się z nim wiążą, zostały dostrzeżone w wielu europejskich porządkach prawnych, czego następstwem stały się określone rozwiązania karnoprawne. Dla zapewnienia skutecznego zwalczania tego proceduru niewątpliwie kluczowym pozostaje jednocześnie zapewnienie efektywnej współpracy zarówno na szczeblu tak krajowym, jak i międzynarodowym, w której partycypować winny służby państwowe, międzynarodowe organy ścigania (np. Interpol) oraz podmioty prywatne sektora sportowego (np. federacje sportowe).

Bibliografia

- Anderson Jack, „Doping, sport and the law: time for repeal of prohibition?” *The International Journal of Law in Context*, nr 9 (2013): 135-139. <https://doi.org/10.1017/S1744552313000050>.
- Armstrong Gary, Luke Hodges-Ramon, *Sport and crime*. Oxford: Oxford Handbooks, 2015.
- Bojsen-Moller, Jens, Ask Vest Christiansen, „Use of performance- and image-enhancing substances among recreational athletes: A quantitative analysis of inquiries submitted to the Danish anti-doping authorities” *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, nr 9 (2009): 861-867. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2009.01023>.

44 Zob. szerzej na ten temat: <https://www.wada-ama.org/en/media/news/2019-07/wada-statement-on-operation-viribus>. [dostęp: 1.08.2021].

- Haas Ulrich, „Revising to the World Anti-Doping Code”, [w:] *Doping in sport and the law*, red. Ulrich Haas, Deborah Heale. 19-43. Oxford: Hart Publishing, 2016.
- Heshka Jon, „The criminality of doping in sport”, *International Sports Law Review*, nr 1-2 (2009): 118-129.
- David Hughes, „Organised crime and drugs in sport: did they teach us about that in medical school?” *British Journal of Sports Medicine*, nr 11 (2013): 661-662. <http://dx.doi.org/10.1136/bjsports-2013-092570>.
- Kobierecka Anna, Michał Marcin Kobierecki, „The negative implications of Russia’s doping scandal on the country’s international image” *Eastern Review*, nr 8 (2019): 161-182. <https://doi.org/10.18778/1427-9657.08.07>.
- Leciak Michał, „Ticket scalping w sporcie – współczesne zagrożenia oraz zasadność i perspektywy reakcji karnej” *Archiwum Kryminologii*, nr XLI/1 (2019): 439-463. <http://dx.doi.org/10.7420/AK2019J>.
- Lowther Jason, „Effectiveness, proportionality and deterrence. Does criminalizing doping deliver?”, [w:] *Routledge Handbook of Drugs and Sport*, red. Verner Moller, Ivan Waddington, John Hoberman. 337-349. Abingdon: Routledge, 2015.
- Michalska-Warias Aneta, „Przestępczość zorganizowana a sport w świetle badań kryminologicznych”, [w:] *Sport a przestępczość zorganizowana*, red. Michał Leciak. 3-20. Warszawa: C. H. Beck, 2018.
- Organised crime and drugs in sport. New Generation Performance and Image Enhancing Drugs and Organised Criminal Involvement in their use in Professional Sport, Canberra 2013. https://www.ssa.org.au/wp-content/uploads/2020/09/2013-02_acc-organised-crime-and-drugs-in-sport.pdf.
- Paoli Letizia, Alessandro Donati, *The Sports Doping Market. Understanding Supply and Demand, and the Challenges of Their Control*. New York: Springer, 2014.
- Paoli Letizia, Alessandro Donati, *The supply of doping products and the potential of criminal law enforcement in anti-doping: an examination of Italy’s experience*. Leuven: 2013.
- Pharmaceutical Crime and Organized Criminal Groups. An analysis of the involvement of organized criminal groups in pharmaceutical crime since 2008. Report, Interpol 17.2.2014.
- Piechota Rafał, „Reguły antydopingowe w prawie międzynarodowym” *Studia Iuridica Toruniensia*, nr 6 (2010): 152-181. <http://dx.doi.org/10.12775/SIT.2010.007>.
- Piechota Rafał, „Zwalczanie nielegalnego handlu substancjami dopingującymi w prawie międzynarodowym i polityce organizacji międzynarodowych”, [w:] *Sport a przestępczość zorganizowana*, red. Michał Leciak. 61-73. Warszawa: C. H. Beck, 2018.

Savulescu Julian, „Healthy doping: why we should legalise performance-enhancing drugs in sport”, red. Verner Moller, Ivan Waddington, John Hoberman. 637-639. Abingdon: Routledge, 2015. <https://doi.org/10.1136/bjism.2003.005249>.

Tarasti Lauri, „Interplay between doping sactions imposed by a criminal court and by a sport organisation” *The International Sports Law Journal*, nr 3-4 (2007): 15-19.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.

For guidelines on the permitted uses refer to <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>